

DVA DOKUMENTY K POČÁTKŮM PŘÍPRAVY OSLAV UNIVERZITNÍHO JUBILEA 1948. GENERAČNÍ POKUS O SYNTÉZU DĚJIN PRAŽSKÉHO VYSOKÉHO UČENÍ

MILADA SEKYRKOVÁ – MAREK ĎURČANSKÝ

TWO DOCUMENTS RELATED TO EARLY STAGES IN THE PREPARATION OF CELEBRATIONS OF UNIVERSITY JUBILEE IN 1948. GENERATIONAL ATTEMPT AT A SYNTHETIC HISTORY OF THE CHARLES UNIVERSITY IN PRAGUE

Our contribution deals with the genesis of organisation of celebrations of the 600th anniversary of foundation of the Charles University, which fell to April 1948. Early stages of planning can be traced all the way to the first half of the 1930s, when the highest university bodies started dealing with the issue based on the initiative of historians Jaroslav Prokeš, Otakar Odložilík, Václav Vojtišek, František Michálek Bartoš, and Karel Kazbunda. By the time the Second World War broke out, the relevant bodies had discussed mainly the preparation of publications which were supposed to appear in connection with the jubilee. The war had severely disrupted the preparatory works and after its end, the whole process became politicised and was placed under state supervision. In appendices to the article, authors include documents which reflect the original proposed conception of a history of the university which was supposed to be written in connection with the jubilee.

Keywords: anniversary of the Charles University – historiography – history of the Charles University – history of education

Problematika univerzitních jubileí patří v posledních dvou desetiletích k poměrně frekventovaným tématům v rámci dějin vysokoškolské vzdělanosti.¹ Oslavy jubileí jsou jedním ze zásadních prostředků prezentace univerzit navenek, mají utvrzovat postavení vysoké školy ve společnosti a významným způsobem ovlivňují kulturu paměti příslušné akademické obce. Jestliže počátky tohoto fenoménu spadají už do období raného novověku, jeho opravdový rozkvet nastal v 19. století.² Tehdy se také konstituovaly základní složky ideového obsahu jubilejních oslav, obracejících se k různým adresátům z nejšířší veřejnosti i z akademické obce samotné, stejně jako typické konkrétní komponenty, které dnes tvoří

¹ Z monografických zpracování a monotematicky zaměřených kolektivních děl zejména: Urszula PERKOWSKA, *Jubileusz Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2000; Jens BLECHER – Gerald WIEMERS (Hgg.), *Universitäten und Jubiläen. Vom Nutzen historischer Archive*, Leipzig 2004; Pieter DHONDT (ed.), *National, Nordic or European? Nineteenth-Century University Jubilees and Nordic Cooperation*, Leiden 2011.

² Ke konstituování západoevropského a zvláště německého modelu oslav univerzitních jubileí přehledně Winfried MÜLLER, *Erinnern an die Gründung. Universitätsjubiläen, Universitätsgeschichte und die Entstehung der Jubiläumskultur in der Frühen Neuzeit*, *Berichte zur Wissenschaftsgeschichte* 21, 1998, s. 79–102; Thomas P. BECKER, *Jubiläen als Orte universitärer Selbstdarstellung. Entwicklungslinien des Universitätsjubiläums von der Reformationszeit bis zur Weimarer Republik*, in: Rainer Christoph Schwinges (ed.), *Universität im öffentlichen Raum*, Basel 2008, s. 77–107.

jejich neodmyslitelnou součástí – předáváním čestných doktorátů³ počínaje a publikacemi⁴ nebo výstavou konče.

Jubilea bývala ovšem nezdídkou předmětem politické instrumentalizace. V lepším případě byla soudobá politická situace během přípravy oslav zohledněna, v horším jakožto zásadní hledisko převážila. To byl obvykle také případ jubilejních oslav, kdy byly v důsledku neočekávaných politických turbulencí původní plány pořadatelů částečně nebo zcela zatlačeny do pozadí. Sem patří rovněž obě poslední kulatá jubilea pražské univerzity odehrávající se ve stínu mnohem dramatičtějších celospolečenských událostí – revoluce jarních měsíců roku 1848 a únorového „vítězství pracujícího lidu“ o století později. V obou případech tak přišla značná část několikaletého organizačního úsilí vniče. Připomeňme na tomto místě rovnou, že „půlkulaté“ jubileum univerzity v roce 1898 nebylo připomínáno vůbec, protože na ten samý rok připadalo výročí půlstoletí vlády Františka Josefa I.⁵

Okolnosti i konkrétní průběh obou jubileí byl v literatuře již dříve zpracován.⁶ Současní autoři se k tématu opakovaně vrací a reinterpretovali jej, případně upřesňují jeho dílčí aspekty. Do této oblasti také směřuje předkládaná nevelká materiálová studie zaměřená na konkrétní, v dosavadní literatuře zatím jen zběžně zmiňovanou předválečnou součást příprav univerzitního jubilea roku 1948. Jednalo se přitom o záležitost zásadní povahy – otázku syntetického zpracování dějin pražské univerzity, s nímž mělo být započato v dostatečném předstihu více než deseti let. Návrh skupiny potenciálních autorů sdružených kolem profesora Václava Vojtíška ale narazil na málo příznivé hodnocení ze strany starších kolegů a neměl možnost včas se rozběhnout. Přitom právě na něm a na části jeho souputníků nakonec v nelehkých podmínkách po skončení 2. světové války skutečně ležela tíha příprav univerzitního jubilea, k jehož úspěšné realizaci zbývalo jen velmi málo času. Hektický charakter počátku druhé poloviny 40. let i mimořádný rozsah jubilea, koncipovaného jako nejvýznamnější z mnoha připravovaných oslav roku 1948, spolupůsobily na odklon od meziválečných plánů.

³ Nejnověji Pieter DHONDT, *Pomp and Circumstance at the University: The Origin of the Honorary Degree*, *European Review of History* 20/1, 2014, s. 117–136; Týž, *Honorary Doctoral Degrees as Expressions of Political and Cultural Relationships at Nordic University Jubilees (1840–1911)*, *Centaurus* 56/2, 2014, s. 71–96. Problematice čestných doktorátů na pražské univerzitě se bude podrobně věnovat připravovaná monografie profesora Josefa Petráně.

⁴ K tématu Sylvía PALETSCHEK, *The Writing of University History and University Jubilees: German Examples*, *Studium* 5/3, 2012, s. 142–155; Pieter DHONDT (ed.), *University Jubilees and University History Writing. A Challenging Relationship*, Leiden – Boston 2015.

⁵ Archiv Univerzity Karlovy (dále jen AUK), fond Akademický senát (dále jen AS), k. 42, i. č. 635, protokol ze zasedání AS 20. 7. 1897. Po schůzi děkanů všech čtyř fakult schválil Akademický senát jednohlasně návrh, „aby se od oslavy jubilea 550letého trvání university upustilo, leč v tom případě, aby se další kroky učinily, kdyby se universita německá o nějaké oslavě usnesla“. Svou roli tedy sehrál především ohled na nedávné rozdělení univerzity na českou a německou část a z toho vyplývající konfliktní potenciál jubilea.

⁶ Jan HAVRÁNEK, *Karolinum v revoluci 1848*, *AUC-HUCP* 26/2, 1986, s. 35–75; Týž (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, III, Praha 1997, s. 89–93; J. HAVRÁNEK – Z. POUŠTA (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, IV, Praha 1998, s. 284–292; Eduard BURGET, *Sláva Karlova*, *Marginalia Historica* 2, 1998, s. 115–135; MIROSLAV KUNŠTÁT, *Momentum fundatoris. Pomník císaře Karla IV. k 500. výročí založení pražské univerzity*, *AUC-HUCP* 40/1–2, 2000, s. 39–51; Milada SEKÝRKOVÁ – Marek ĎURČANSKÝ, *Jubilejní oslavy 1848 a Karel Kazbunda*, *Z Českého ráje a Podkrkonoší – supplementum* 16 (= Ivo Navrátil /ed./, Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo, Semily – Turnov – Jičín 2013), s. 73–83; Marek ĎURČANSKÝ – Pieter DHONDT, *Two Great Anniversaries, Two Lost Opportunities. Charles University in Prague, 1848 and 1948*, in: P. Dhondt (ed.), *University Jubilees*, s. 21–56.

První iniciativa k přípravě oslav 600. výročí založení Karlovy univerzity se tedy zrodila už v první polovině 30. let.⁷ Na filozofické fakultě tehdy působila relativně silná generace historiků, generace žáků profesorů Josefa Pekaře (1870–1937) a Václava Novotného (1869–1932), která hledala vlastní cestu k prosazení se. Jejich působení se projevovalo ve snahách o realizaci vlastních představ o výuce na fakultě, a to především z obsahového hlediska, když dosavadní z velké většiny středověká, maximálně raně novověká témata seminářů a přednášek protáhli až do rozpadu habsburské monarchie. Vedle toho hledali i cestu, jak se uplatnit i v dalších záležitostech, např. v prezentaci univerzity apod. Jedním z výrazů této snahy o prosazení se stala příprava a organizace oslav 600. výročí vzniku Karlovy univerzity, které připadalo na rok 1948.

Důležitým mezníkem pro jejich nastartování se stal rok 1935. Dne 15. listopadu 1935 projednal Akademický senát Univerzity Karlovy jako svůj devátý jednací bod přepis, podepsaný profesory Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Otakarem Odložilíkem (1899 až 1973), Jaroslavem Prokešem (1895–1951) a Václavem Vojtíškem (1883–1974), docentem téže fakulty Karlem Kazbundou (1888–1982) a Františkem Michálkem Bartošem (1889 až 1972) z Husovy evangelické fakulty, která tehdy nebyla součástí univerzity. Rektor, jímž byl toho roku profesor pomocných věd historických, působící rovněž na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Gustav Friedrich (1871–1943), skýtal podepsaným iniciátorům záruku, že jako historik (a navíc učitel většiny z nich a kolega všech v redakčních radách odborných periodik či rádce při práci s historickými prameny) podpoří jejich nápad a svou autoritou se za něj postaví. Jejich podání⁸ se týkalo v prvé řadě poměrně velkorysého projektu vypracování čtyřdílných dějin univerzity od středověku do současnosti, doprovázených edicí nejdůležitějších dokumentů k dějinám univerzity. K uveřejňování přípravných studií pro toto ambiciózní dílo měla být zřízena periodická řada pod názvem Zprávy Archivu UK. Vše mělo být podpořeno ze státních prostředků, přičemž o pomoc při jejich získání a zároveň o patronaci celého projektu žádali navrhovatelé právě Akademický senát Univerzity Karlovy. Konstatovali zároveň, že „*věří, spoléhajíce také na svůj věk, že převzatou povinnost včas dokončí. Jsou si arci vědomi závažnosti i odpovědnosti podniku, jenž nebude snadný, byť neobyčejně čestný.*“⁹ Historici si v projektu mezi sebou rovnou i rozdělili zpracovávanou látku na čtyři historické etapy, a sice: období od založení univerzity roku 1348 do 1434 – František Michálek Bartoš, do roku 1657 – Otakar Odložilík, do roku 1848 – Jaroslav Prokeš, po roce 1848 – Karel Kazbunda. Václav Vojtíšek, který v té době zároveň zastával funkci inspektora univerzitního archivu, měl mít na starosti celkovou redakci a připravit edici dokumentů k dějinám univerzity.

Rektor Friedrich chtěl na zmíněném listopadovém zasedání univerzitního senátu v roce 1935 původně pouze vztít „*s povděkem na vědomí nabídku pánů historiků, že napíší k šestisetletému jubileu Karlovy univerzity její dějiny a obstarají kritické vydání listin a statutů univerzity a jejich kolejí.*“¹⁰ Navrhl, aby pro tento účel bylo ministerstvo školství požádáno

⁷ Zde můžeme vést určitou paralelu se situací o sto let dříve, kdy bylo také nejprve započato s přípravou jubilejních publikací – nejprve ediční řady Monumenta Historiae Universitatis Carolinae Pragensis a posléze syntéz z pera Václava Vladivoje Tomka a dalších knih. Srov. M. ĐURČANSKÝ – P. DHONDT, *Two Great Anniversaries*, s. 25–30.

⁸ Tento dokument, stejně jako jeho kritiku z pera J. Šusty a spol., zprístupňujeme coby klíčové dokumenty v příloze.

⁹ Archiv Národního muzea, fond Karel Kazbunda, k. 77, i. č. 1682.

¹⁰ AUK, AS, k. 44, zasedání AS 15. listopadu 1935, bod č. 9.

o poskytnutí pravidelné roční dotace pro univerzitní archiv, z níž by bylo vydáváno i odborné periodikum, zabývající se dějinami univerzity. Slova se však okamžitě ujal profesor obecných dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Josef Šusta (1874–1945).¹¹ Rektův návrh podstatně změnil a zrelativizoval. Ve svém vystoupení rozdělil příspěv mladších kolegů historiků o možnostech nadcházejících oslav výročí univerzity na dvě části, z nichž tu první – ze svého pohledu nespornou –, tedy vydání univerzitního diplomatáře profesorem Vojtíškem a jeho podporu státní roční dotací, beze zbytku podpořil a vyzval k tomu i senát. Kriticky se však postavil k vlastnímu projektu dějin univerzity. Poukázal na několik skutečností – v první řadě označil třináct let zbývajících do výročí za dobu ještě příliš dlouhou k přípravám. Dále zmínil rozporuplné nazírání na dějiny univerzity, čímž jednoznačně mínil tehdejší přivlastňování si Karlovy univerzity německy smýšlející částí obyvatelstva. Doslova řekl, že „*ve světě nejsou zcela správné představy o podílu našeho národa na tomto starobylém vysokém učení Karlově*“. Především mu však na první pohled ležel na srdci jiný aspekt podání, a to účast profesora Bartoše, který nebyl členem univerzitní akademické obce. Neřekl samozřejmě, že je tomu tak i proto, že Bartošovi tam vzhledem k personálním vztahům (neshody s profesory Pekařem a právě Šustou) byla habilitace znemožněna.¹² Vedle toho – již zcela objektivně – poukázal na to, že tak velké výročí nelze řešit v rámci jediné fakulty a jejích členů a navrhl spojit síly, tj. vytvořit společnou komisi, v níž by byly zastoupeny všechny stávající fakulty univerzity a společně se podílely jak na celkové přípravě jubilea, tak na sepsání dějin, do nichž by právě měli promluvit i akademici jiných oborů, znalí historie svého předmětu výzkumu.¹³

Předložený návrh pěti historiků byl vzat za základ pro další jednání a všechny fakulty byly Akademickým senátem Univerzity Karlovy vyzvány, aby delegovaly své zástupce do jednotné jubilejní komise. Kromě zástupců fakult měli být v komisi zastoupeni jen čtyři z pěti navrhovatelů, a to členové univerzity, tj. Vojtíšek, Prokeš, Odložilík a Kazbunda. Člen senátu, profesor Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy Karel Domin Šustovy připomínky podpořil a připomněl, že s profesorem Vojtíškem jednal o „věci“ již za svého rektorátu, tj. v roce 1933/1934. V prosinci 1935 a lednu 1936 delegovaly profesorské sbory fakult své zástupce do nově ustavené komise pro přípravu oslav jubilea.¹⁴

Projednání přípravy oslav proběhlo na každé fakultě v jiném duchu. Nejvíce se debatovalo v profesorském sboru filozofické fakulty, kde se tento bod dostal na pořad jednání 5. prosince 1935.¹⁵ Hlavní proud debaty zde opět usměrňoval profesor Josef Šusta. Navrhl ustavit nejprve tříčlennou fakultní komisi, v níž měli podle jeho návrhu po boku Josefa Pekaře

¹¹ AUK, AS, k. 44, zasedání Akademického senátu UK 15. listopadu 1935, bod č. 9.

¹² Srov. Kateřina ANDĚROVÁ, *Osudy F. M. Bartoše a jeho vztah s V. Novotným ve světle jejich vzájemné korespondence*, Marginalia Historica 6, 2002, s. 105–191. Sám Bartoš ve svých pamětech uvádí, že se v době projednávání otázky přípravy univerzitních dějin Pekařovi lidsky přiblížil a že mu tehdy autor *Knihy o Kostí* při náhodném setkání sdělil: „Jdu právě do sboru, kde mám referát o té vaší věci, o návrhu, abyste byl přibrán jako spolupracovník do jubilejních dějin university. [...] Víte, pokračoval, že proti vám namítají, že vaše fakulta není ve svazku university. Ale to je věc právníků, aby to srovnali, a nikdo rozumný nemůže vám přece upírat to právo, i když se trochu bojím vašich hypothes. Já budu mluvit ve sboru pro vás.“ O Šustovi naopak psal, že jeho plány mařil. František Michálek BARTOŠ, *Vzpomínky husitského pracovníka*, Praha 1970, s. 64–66.

¹³ V diskusi vystoupil i profesor Domin a upozornil, že již za jeho rektorátu bylo o otázce univerzitních dějin s profesorem Vojtíškem jednáno. Tamtéž.

¹⁴ J. HAVRÁNEK – Z. POUŠTA (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, IV, s. 284–292.

¹⁵ AUK, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (dále jen FF UK), k. 5, i. č. 54, zápis ze zasedání profesorského sboru FF UK 5. prosince 1935.

zasednout profesori Jaroslav Bidlo (1868–1937) a Josef Vítězslav Šimák (1870–1941). Komise měla návrh prodebatovat a navrhnout další postup. Profesor Pekař zamýšlel rozšířit pohled komise z čistě historického na víceoborový a do této komise navrhl zástupce dalších přednášených předmětů, a to profesorů klasické filologie a filozofie, konkrétně Bohumila Rybu (1900–1980) a Josefa Krále (1882–1978), jenž za sebe bezprostředně poté navrhl profesora pedagogiky Otakara Kádnera (1870–1936). Přes chabé protesty profesora Vojtíška, týkající se smyslu komise a dále toho, že se s kolegy dohodli na určité odborné práci, která může v tuto chvíli běžet i bez podpory dalších fakult, jen nevýrazně doprovázené přítomným Jaroslavem Prokešem, bylo konstatováno, že fakultní komise zaujme k jejich návrhu stanovisko, které přetluočí profesorskému sboru k dalšímu rozhodnutí.

Ze zasedání zvolené komise filozofické fakulty, konaného dne 17. ledna 1936,¹⁶ vyplynulo, že její členové shledali návrh Václava Vojtíška a jeho kolegů nekonkrétním a v podstatě povrchním. Do univerzitní jubilejní komise jednoznačně doporučili profesora Šustu jako reprezentanta filozofické fakulty.

Teologická fakulta Univerzity Karlovy nepojala podnět jako přípravu 600letého výročí, omezila se na „*volbu kandidáta do komise pro zpracování dějin Karlovy university*“.¹⁷ Za přítomnosti všech členů profesorského sboru byl „*jednomyslně zvolen a delegován řádný profesor církevních dějin dr. František Dvorník*“ (1893–1975), jeden ze zakladatelů české byzantologie. Profesorský sbor nejmladší, přírodovědecké fakulty projednal návrh Akademického senátu Univerzity Karlovy na zahájení přípravných prací k oslavě 600. výročí Karlovy univerzity pro rok 1948 na svém zasedání dne 5. prosince 1935. Profesor Viktorin Vojtěch (1879–1948), fyzik, tu navrhl za fakultu nominovat do univerzitní komise pro přípravu oslav kolegy botaniky Karla Domina (1882–1953), Silvestra Práta (1895–1990) a antropologa Jiřího Malého (1899–1950). Návrh byl jednohlasně přijat a zasedání se tomuto bodu více nevěnovalo.¹⁸ Lékařská fakulta připsal rektorátu projednala na zasedání profesorského sboru 12. prosince 1935. Informace byla vzata na vědomí a do komise byl za fakultu delegován historik medicíny, soukromý docent dr. Josef Vinař st. (1876–1961).¹⁹ O jednání na právnické fakultě nelze zatím říci nic určitějšího, neboť pramen primárního charakteru, protokoly z jednání profesorského sboru, nejsou pravděpodobně pro období od listopadu 1935 do května 1936 dochovány. Z jiných pramenů je ale zjevné, že do celouniverzitní komise byl vyslán právní historik profesor Jan Kapras (1880–1947).²⁰

Pohled na výše uvedené dění „zevnitř“, z okruhu potenciálních autorů, nabízejí deníky Otakara Odložilíka. Z nich je zřejmé, že počátkem listopadu „*po několika předběžných rozhovorech vstupovala [...] věc do konkrétnějšího stadia*“.²¹ Z deníků dále vyplývá, že autoři návrhu na syntetické zpracování univerzitních dějin neměli v úmyslu příliš ustupovat a že za hlavního protivníka v tomto směru byl (právem) považován Josef Šusta: „*Dal jsem*

¹⁶ AUK, FF UK, k. 208, i. č. 1443, č. j. 767/1935/36. Viz příloha.

¹⁷ AUK, Teologická fakulta Univerzity Karlovy, k. I, protokol ze zasedání profesorského sboru TF UK ze dne 6. února 1936.

¹⁸ AUK, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, k. II, i. č. 13, zápis ze zasedání profesorského sboru Přírodovědecké fakulty UK ze dne 5. prosince 1935.

¹⁹ AUK, Lékařská fakulta Univerzity Karlovy, dodatky, zápis ze zasedání profesorského sboru Lékařské fakulty UK z 12. prosince 1935.

²⁰ AUK, AS UK, k. 64, i. č. 862.

²¹ Otakar ODLOŽILÍK, *Deníky z let 1924–1948, I, (1924–1948)*. K vydání připravila Milady Sekyrková, Praha 2002, s. 669. Záznam ze 4. 11. 1935.

si v pátek a v sobotu pozor, abych se nemusel setkat se Šustou a neposkytl mu příležitost k nějaké laciné omluvě. S Vojtíškem jsem se sešel v pátek – dověděl jsem se, že po sboru s ním měl Šusta dlouhý hovor – a také s Prokšem jsem se sešel. Řekli jsme si, že ovšem ve věci neustoupíme a že Šustovým nápadům, abychom jistě přibírali nějaké lidi, prostě nepovolíme. Myšlenka je naše a máme všechno právo na ní trvat.“²²

I Odložilíkovo bezprostřední svědectví potvrzuje, že slabým článkem v autorském kolektivu byl přinejmenším ze dvou důvodů – tj. vzhledem ke svému komplikovanému vztahu k vůdčím osobnostem fakultní historiografie i ke svému postavení mimo Univerzitu Karlovu – František Michálek Bartoš: „Ráno jsme byli u Vojtíška s Prokšem a dohadovali jsme se o společném postupu ve věci univerzitní. Vojtíšek byl dost povolný a naznačoval, že by na Bartošovi nelpěl, kdyby šlo opravdu jenom o to. Ovšem říkali jsme si, že by bylo nebezpečné nechat to neobsazené a dávat Šustovi příležitost, aby do toho mluvil, kdy se mu zlíbí. Prokeš myslil, že bych měl vzít oba úseky až do spojení Karolina s Klementinem. Mnoho chuti bych do toho neměl, zejména když jsme už Bartoše přizvali, poněvadž bych to jistě odnesl nejvíce. Ale o tom jsme neučinili definitivní rozhodnutí. Jinak jsme si řekli, že vyčkáme, až budou zvoleni delegáti jiných fakult. Pak do komise půjdeme a budeme hledět, bude-li odpor proti Bartošovi tak silný, že bychom ho nezmohli, zachrániti aspoň ostatní, tj. myšlenku svazků, a ne souboru monografií, a pak to, aby Vojtíšek byl uznán za vrchního redaktora a aby dílo bylo z jednání komise vyňato jakožto věc, která se nám svěřuje k uznání a rozhodování. Ale Vojtíšek byl dost umírněný a byl pro to, abychom nehnali věc na ostří nože.“²³ Následující „mlčení“ v Odložilíkově deníku je stejně výmluvné, jako minimum informací zachycených v úředních pramenech univerzitní provenience.

Ustavením univerzitní komise zásadnější aktivity stran přípravy jubilea víceméně ustaly. Důvodem byla nejspíše kombinace vzájemné řevnivosti mezi hlavními protagonisty (zásadní roli FF UK nikdo nezpochyboval) a zhoršující se politické situace. Zatímco komise pro dějiny UK se od roku 1936 nescházela a žádnou aktivitu nevyvíjela, škole byla v téže době přiznána a zemským úřadem skutečně vyplácena roční dotace na „na vydávání dějin UK“ ve výši 15 000 Kč ročně. Z této částky čerpal nevelké sumy na odměny pro vědecké síly v univerzitním archivu²⁴ Václav Vojtíšek a jednorázově Otakar Odložilík na ofotografování rukopisu č. 534 cambridgeské univerzitní knihovny jakožto zásadního pramenu pro dějiny pražské univerzity. Přestože od roku 1938 byla výše dotace poněkud snížena, k 2. 6. 1939 měla univerzita z těchto prostředků k dispozici částku v nezanedbatelné výši 43 724 Kč.²⁵

Právě Václav Vojtíšek po válce také psal o výrazném postupu svých prací na diplomatáři i na rozsáhlém textu k dějinám univerzity. Obojí podle jeho zprávy shořelo za pražského povstání v místnostech radnice na Starém Městě pražském. Vojtíšek byl již 7. července 1945 oficiálně pověřen rektorem J. Bělehrádkem, aby se ujal „přípravných prací pro jubilejní oslavy univerzitní v roce 1948 po stránce historické“.²⁶

Dnes lze jen uvažovat, jaká by byla skutečná podoba syntézy dějin pražské univerzity, kdyby ve 30. a 40. letech za autorství uvedených historiků skutečně vznikla. Každopádně

²² Tamtéž, s. 672. Záznam z 8. 12. 1935.

²³ Tamtéž, s. 672–673. Záznam z 13. 12. 1935.

²⁴ Jednalo se o uspořádání 1200 negativů dokumentujících stavebněhistorický průzkum Karolina a další archivní práce.

²⁵ AUK, AS UK, k. 64, i. č. 861, záležitosti dotace na vydání dějin UK.

²⁶ AUK, AS UK, k. 64, i. č. 862, pověření rektora UK ze 7. 7. 1945.

je zcela zjevné, že tak byla promarněna možnost na realizaci jedné z vážně míněných, do značné míry generačních syntéz. V případě rychlého postupu prací by autoři zcela jistě měli možnost využít prameny, které jsou od roku 1945 ztraceny²⁷ (byť je otázka, zda nenávratně). Všichni autoři publikovali i tak později práce, které se k dějinám univerzity a jejímu jubileu nějakým způsobem vztahovaly,²⁸ případně alespoň svědčily o jejich kvalifikaci pro uchopení dějin vědeckých institucí.²⁹ Většina z nich se také do přípravy oslav nějakým způsobem zapojila; Václava Vojtíška lze dokonce bez nadsázky označit za jednu z klíčových postav organizačního týmu. Pouze Jaroslav Prokeš, jemuž byly (z valné části neprávem) po válce vyčítány jeho kroky na postu ředitele Archivu Ministerstva vnitra, byl z účasti na přípravách jubilejních oslav vyloučen.³⁰

V hektickém období počátku druhé poloviny 40. let bylo záhy zjevné, že není možné reprezentativní a vědeckým nárokům odpovídající dějiny pražské univerzity napsat. Tak jako v případě různých jiných jubilejních evropských univerzit bylo nakonec rozhodnuto vydat vedle řady brožur, dílčích studií a drobných tisků alespoň dílo, které by dokumentovalo současný stav univerzity a na němž se měli podílet autoři z jednotlivých fakult. Příspěvky k takové monografii byly sice shromážděny, události po únoru 1948 ale jejich vydání nepřály. K napsání jednosvazkové syntézy univerzitních dějin nakonec došlo po promyšlených přípravách v polovině 60. let.³¹ Z autorského kolektivu zamýšlených „jubilejních“ dějin z meziválečného období se na ní nikdo nepodílel.³²

MILADA SEKYRKOVÁ – MAREK ĐURČANSKÝ

Zwei Dokumente über die beginnenden Vorbereitungen der Universitätsjubiläumsfeiern von 1948. Der Versuch einer Generation, eine Geschichte der Prager Hohen Schule zusammenzustellen

ZUSAMMENFASSUNG

Die Materialstudie befasst sich mit der Genese der Organisation der Feiern zum 600. Jahrestag der Gründung der Karlsuniversität, die auf den April 1948 fielen. Mit den Vorbereitungen dafür wurde bereits in der ersten Hälfte der dreißiger Jahre begonnen, als sich die höchsten Universitätsorgane damit zu befassen begannen, und

²⁷ Karel KUČERA – Miroslav TRUC, *Archiv University Karlovy. Průvodce po archivních fondech a sbírkách*, Praha 1961; Václav VOJTÍŠEK, *O archivu University Karlovy a jeho ztrátách*, Archivní časopis 1, 1951, s. 86–93; Karel HRUZA, *Der deutsche Insignien- und Archivalienraub aus der Prager Universität 1945*, Bohemia 48, 2008, s. 349–411.

²⁸ Václav VOJTÍŠEK – Dobroslav LIBAL, *Karolinum. Chloubka University Karlovy*, Praha 1948; Otakar ODLOŽILÍK, *Karlova universita 1348–1948*, Praha 1948. Obě jubilejní brožury vyšly v řadě jazykových mutací. Ke vzniku Kazbundova monumentálního díla o výuce dějepisu na FF UK srov. AUK, AS UK, k. 64, i. č. 862, zpráva K. Kazbundy o práci na přípravách jubilea UK, 17. 8. 1946; k osudům jeho díla M. SEKYRKOVÁ – M. ĐURČANSKÝ, *Jubilejní oslavy 1948 a Karel Kazbunda*.

²⁹ Jaroslav PROKEŠ, *Počátky České společnosti nauk do konce XVIII století, I, (1774–1789)*, Praha 1938.

³⁰ Josef KOLLMANN, *Případ univ. prof. Dr. Jaroslava Prokeše – chmurná kapitola z dějin Archivu Ministerstva vnitra*, *Paginae historiae* 9, 2001, s. 270–334.

³¹ František KAVKA (ed.), *Stručné dějiny University Karlovy*, Praha 1964.

³² I když nemůžeme hovořit přímo o kontinuitě, vztah prvního ředitele Ústavu pro dějiny UK a archivu UK Františka Kavky k jeho starším kolegům přece jen svědčí přinejmenším o jisté návaznosti. Srov. AUK, fond František Kavka, neuspořádané, korespondence a separáty; M. SEKYRKOVÁ – M. ĐURČANSKÝ, *Jubilejní oslavy 1948 a Karel Kazbunda*.

zwar auf Anregung der Historiker Jaroslav Prokeš, Otakar Odložilík, Václav Vojtišek, František Michálek Bartoš und Karel Kazbunda. Bis zum Ausbruch des II. Weltkrieges hatte man insbesondere die Vorbereitung von Publikationen besprochen, die im Zusammenhang mit dem Jubiläum verfasst werden sollten. In die Vorbereitungen griff dann der Krieg spürbar ein, und nach Kriegsende wurden die Vorbereitungen politisiert und unter breitere staatliche Aufsicht gestellt. Im Anhang zu dieser Studie finden sich zwei Schlüsseldokumente ediert, die mit der ersten Vorbereitungsphase der Jubiläumsfeierlichkeiten zusammenhängen. Es handelt sich dabei einerseits um den Vorschlag der genannten Historiker, der von ihnen in der Frage der Abfassung einer Universitätsgeschichte dem Akademischen Senat der Karlsuniversität im November 1935 unterbreitet wurde, andererseits um das Sitzungsprotokoll der Kommission, die vom Professorenkollegium der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität zur Beurteilung des erwähnten Vorschlags delegiert worden war.

Deutsche Übersetzung: Wolf B. Oerter

Milada Sekyrková

Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy

Katedra pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

milada.sekyrkova@ruk.cuni.cz

Marek Ďurčanský

Ústav dějin a archiv Univerzity Karlovy

marek.durcansky@ruk.cuni.cz

PŘÍLOHA 1¹

1935, 6. listopadu, Praha – Podání prof. Václava Vojtíška a jeho kolegů, Akademickému senátu Univerzity Karlovy ve věci jubilejní monografie k dějinám pražské univerzity

Akademickému senátu Univerzity Karlovy.

Podepsaní, uvažující, že jest již načase, aby byly zahájeny přípravné práce k oslavě 600letého jubilea Univerzity Karlovy r. 1948 a zejména, že je potřeba přistoupiti co nejdříve k napsání velkého vědeckého díla o dějinách Univerzity Karlovy v celém jejich rozsahu, odhodlali se předložit v této věci určité návrhy a žádají, aby byly posouzeny a schváleny.

1) K vypsání dějin univerzity Karlovy se sdružují: PhDr. F. M. Bartoš, mimořádný profesor Husovy teologické fakulty evangelické, PhDr. Otakar Odložilík, mimořádný profesor Univerzity Karlovy, PhDr. Jaroslav Prokeš, bezplatný mimořádný profesor Univerzity Karlovy, a PhDr. Karel Kazbunda, soukromý docent Univerzity Karlovy. Tito čtyři spolupracovníci se rozdělí ve čtyřech svazcích o úkol tak, že Dr. Bartoš zpracuje nejstarší období až do r. 1436, další část až do r. 1657 převezme Dr. Odložilík, Dr. Prokeš vypíše děje od r. 1657 do r. 1848 a od toho roku do nejnovější doby ujme se práce Dr. Kazbunda. Spolupracovníci mohou být rozmnoženi, kdyby se ukázala nutnost např. stavební historie Karolina a Klementina anebo jiných kolejí, nebo některých stránek právních a hospodářských.

2) Aby při rozdílnosti spolupracovníků byla záruka jednotnosti v základních názorech a povaze díla, které má vystihnouti i národní význam Univerzity Karlovy od jejích prvopočátků i všechny složky jejího dění a činnosti, ujme se redakce PhDr. Václav Vojtíšek, bezplatný řádný profesor Univerzity Karlovy a inspektor universitního archivu, jenž sám chystá a má s nakladatelem předběžně vyjednáno vydání menších přehledných dějin univerzity rázu populárního.

3) Dr. V. Vojtíšek připraví k r. 1948 vydání diplomataře Univerzity Karlovy i jejích někdejších kolejí a základní statuta a při kterém nejdůležitější dokumenty budou reprodukovány světlotiskem ve skutečné velikosti ve zvláštním albu.² Tento diplomatař bude základem Sbírkou důležitých pramenů k dějinám Univerzity Karlovy, ve které by za redakce Dr. V. Vojtíška byly vydány vzácný Liber decanorum filosofické fakulty, universitní matriky aj., jak by se k tomu našli vydavatelé.

4) Poněvadž pro všechnu naznačenou práci je dosud vykonáno málo předběžných studií, a protože v Dějinách Univerzity Karlovy přes rozsáhlost díla nebude možno teprve řešiti speciální otázky, nutno pro takové řešení problému a zvláštních potřeb založiti při universitním archivu Zprávy archivu Univerzity Karlovy, které by vycházely za redakce inspektora universitního archivu (dnes Dr. V. Vojtíška, jenž už před časem podal takový návrh);

¹ Pro přepis textů příloh z 30. let 20. století i pro veškeré citace v textu bylo v souladu s užívanými pravidly pro vydávání novověkých textů užitó metody transkripce (viz Ivan ŠTOVIČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002, s. 53). Původní text byl tedy upraven podle současných pravidel českého pravopisu, přičemž v případě psaní pojmů universita či filosofie byla záměrně zvolena stylově příznaková, době vzniku dokumentů lépe odpovídající varianta se „s“.

² Šrov. Václav VOJTÍŠEK – Bohumil RYBA, *Univerzita Karlova v Praze 1348–1948. Čtyři dokumenty z doby počátků: autotypické reprodukce v původní velikosti*, Praha 1948.

aby vydávání Zpráv bylo zajištěno, je nezbytným předpokladem, aby archivu University Karlovy byla Ministerstvem školství a národní osvěty každoročně rozpočtem udělována pravidelná dotace aspoň ve výši 10 000 Kč na tisk a honoráře autor[ské], 5000 Kč na pořizování opisů důležitých písemností z universitního archivu i z jiných ústavů domácích a cizích a vedle toho 5000 na knihovnu archivu, která by soustřeďovala pomůcky vztahující se k všeobecnému vývoji universit i k dějinám jednotlivých universit středověkých a staré a novější tisky týkající se University Karlovy.

Jmenované osoby, chtějice se ujmouti veliké práce, spoléhajice také na svůj věk, že převzatou povinnost včas dokončí. Jsou si arci vědomi závažnosti i odpovědnosti podniku, jež nebude snadný, byť neobyčejně čestný. Jejich dílo, jež má býti oslavou University Karlovy i jejího podílu v rozvoji národní kultury a v dějinách státu českého i československého, vyžaduje však i ochránce. Proto se podepsaní obracejí k Akademickému senátu University Karlovy s prosbou, aby dal souhlas jejich úmyslům, bera nad nimi patronanci [!], jmenoval je zvláštní komisí pro sepsání dějin University Karlovy a vydání Sbírký pramenů (diplomatář), kterážto komise by se ihned ujala práce, i dal jí právo kooptace dalších členů podle potřeby a vzal na sebe starosti o vydání, až by jednotlivé části díla byly připraveny.

Podepsaní ještě upozorňují, že by si měl Akademický senát University Karlovy od ministerstva školství a osvěty, poněvadž je povinností státu, aby dílo pro jubilejní rok umožnil, aby zařaďovalo do rozpočtu University Karlovy na universitní Dějiny a Sbírký pramenů (diplomatář) ročně 20 000 Kč, kterážto peníze by plynuly do zvláštního fondu rektorem University Karlovy spravovaného. Avšak kdyby se tento způsob opatření prostředky z jakýchkoliv příčin nepodařil, podepsaní poukazují i na tu možnost, aby se v čas potřeby užilo k vydání uvedených děl úroků národní sbírky na obnovu Karolina, neboť i Dějiny universitní i Sbírký pramenů (diplomatář) budou především míti zřetel na Karolinum jako na sídlo nejstarší a nejslavnější koleje universitní i představitele všeho universitního vývoje. Peníze stržené z prodeje publikací vrátily by se arci náhradou národní sbírce.

V Praze dne 6. listopadu 1935.³

F. M. Bartoš
O. Odložilík

Dr. Jar. Prokeš
Václav Vojtíšek
Kazbunda Karel

Archiv UK, fond AS UK, karton 64, inventární číslo 862.

³ Originál strojopisu s vlastnoručními podpisy předkladatelů.

PŘÍLOHA 2

1936, 17. ledna 1936 – Zápis komise FF UK pro posouzení návrhu prof. Vojtíška a jeho kolegů, týkajícího se přípravy dějin Univerzity Karlovy v souvislosti s výročím v r. 1948

Vydání dějin University Karlovy k 600. jubileu university r. 1948.

Rektorátu University Karlovy v Praze

sdělujeme k tamnímu přípisu, že profesorský sbor zvolil v sedění dne 5. prosince 1935 komisi, která podala své dobré zdání v sedění dne 30. ledna 1936. Sbor jednomyslně toto vyjádření schválil.

Podepsaný děkan vyhovuje usnesení sboru dovoluje si poslati výpis z tohoto usnesení komise.

Děkanství Filosofické fakulty University Karlovy.

Hýsek
děkan

Slavný sbore.

V sezení profesorského sboru dne 5. pros. 1935 byla zvolena pětičlenná komise (Pekař, Bidlo, Šimák, Kádner, Ryba), jíž bylo uloženo, aby ve smyslu usnesení akademického senátu (v sedění dne 15. listopadu) uvážila nabídku prof. Vojtíška a sdružených historiků, kteří projeví ochotu vypsati dějiny University Karlovy jako oslavné dílo k šestistému jubileu university r. 1948. Z porady zvolené komise (konala se 17. ledna; přítomni byli Pekař, Šimák, Ryba; Kádner byl omluven) předkládá se slavnému sboru tento návrh.

Komise se seznámila předem s plným obsahem návrhu prof. Vojtíškem a jeho spolupracovníky akademickému senátu učiněného. Z něho se dovídáme, že „k napsání velkého vědeckého díla o dějinách University Karlovy v celém jejich rozsahu“ sdružili se dr. Bartoš, mimořádný prof. Husovy evangelické fakulty (jenž má zpracovati dobu do r. 1436), prof. Otakar Odložilík (pro dobu 1436–1657), prof. Jaroslav Prokeš (1657–1848) a docent dr. Karel Kazbunda (od 1848 do doby dnešní). Redakce se chce ujmouti prof. Václav Vojtíšek, aby, jak se dí, „byla záruka jednotnosti v základních názorech a povaze díla“, které, jak čteme, „má vystihnouti národní význam University Karlovy od jejich prvopočátků i všechny složky jejího dění a činnosti“. Prof. Vojtíšek oznamuje zároveň, že k r. 1948 připraví vydání diplomatáře university (v něm budou zveřejněny všechny důležité listiny university i základní statuta; ve zvláštním albu mají kusy nejdůležitější býti reprodukovány světlotiskem ve skutečné velikosti). Ten diplomatář má býti základem Sbírkou důležitých pramenů k dějinám university, ve kterém by za Vojtíškovy redakce byl vydán vzácný Liber decanorum filosofické fakulty, universitní matriky aj., jak by se k tomu našli vydavatelé.

Podání senátu odevzdané upozorňuje dále na to, že k chystanému rozsáhlému dílu bude potřeba mnoho předběžných přípravných studií. Proto obnovuje prof. Vojtíšek návrh, jež

jako inspektor univerzitního archivu podal již před časem, aby při archivu byly založeny Zprávy archivu University Karlovy, jež by vycházely za jeho redakce. K zajištění tohoto plánu je nezbytno, aby ministerstvo školství udělovalo v rozpočtu archivu pravidelnou dotaci 20 000 Kč (na tisk a honoráře, opisy a na knihovnu archivu). Konečně upozorňuje prof. Vojtíšek se svými spolupracovníky, že by akademický senát si měl vyžádati od ministerstva, by zařadilo do rozpočtu university na univerzitní dějiny a Sbírkou pramenů (diplomatář) ročně 20 000 Kč, a to pro zvláštní fond rektorem university spravovaný. Kdyby této žádosti nemohlo být ministerstvem dostiučiněno, poukazují žadatelé na možnost, že by v čas potřeby mohlo se užití „k vydání uvedených děl“, tedy patrně Dějin university a diplomatáře, úroků národní sbírky na obnovu Karolina, jež by ovšem měla nárok na náhradu za peníz vložený z prodeje publikací.

Podepsaní navrhovatelé zdůrazňují konečně, že si jsou vědomi závažnosti a odpovědnosti velkého podniku, jenž nebude snadný, byť i neobyčejně čestný; spoléhající na svůj věk věří, že převzatou povinnost včas dokončí. Dílo, jež má být oslavou University Karlovy i jejího podílu v rozvoji národní kultury a v dějinách státu našeho, vyžaduje však i ochránce. Proto žadatelé vznášejí k akademickému senátu prosbu, aby dal souhlas k jejich úmyslům, bera nad nimi patronaci a jmenoval je zvláštní komisí k sepsání Dějin university a vydání diplomatáře i dal jí právo kooptace dalších členů podle potřeby, konečně vzal na se starosti o vydání k tisku připravených částí díla.

Tolik o obsahu významného podání prof. Vojtíška a soudruhů. Akademický senát v zasedání dne 15. listopadu usnesl se uvítati předložený podnět a přijmouti jej za základnu dalšího jednání. Prvým krokem k tomu stal se předložením návrhu Vojtíškova a soudruhů jednotlivým fakultám se žádostí, aby je sbory uvážily a jmenovaly ze svého středu po jednom zástupci, kteří by pak s navrhovatelem (s vyloučením prof. Bartoše, který není členem university) utvořili komisí s rektorem v čele k projednávání věci. K tomu rektorát dokládá, že akademický senát přijal bez výhrady nabídku prof. Vojtíška připravit k r. 1948 vydání diplomatáře ve smyslu návrhu jeho a přijal i návrh, aby ministerstvo bylo požádáno za roční dotaci 20 000 Kč k zřízení fondu k vydávání jubilejních publikací. Z rektorského přípisu fakultám není jasno, týká-li se toto snesení obou návrhů Vojtíškových, činících nárok na dvakrát dvacet tisíc Kč; zdá se, že tu návrh první, žádající roční dotaci 20 000 Kč na vydávání Zpráv [archivu] University Karlovy, je pominut mlčením.

Přípis rektorátu fakultám žádá konečně, aby obsah nabídky prof. Vojtíška a soudruhů projednaly ve zvláštních komisích, a aby s výsledkem oznámily rektorovi i jméno zástupce fakulty, kterého profesorský sbor do univerzitní komise vyšle.

Komise ze sboru naší fakulty v poradě své ze 17. ledna uvítala ve shodě se senátem podnět prof. Vojtíška a soudruhů, přeje mu zdar úměrný významu i odvaze úmyslu. Snesla se jednomyslně navrhnouti slavnému sboru, aby do komise, jež má při rektorátu pro přípravu jubilejních dějin university naší být utvořena, byl delegován za naši fakultu prof. Josef Šusta, jako poradce věcně zvlášť kompetentní. Této komisí má po názoru podepsaných připadnouti úkol nejdůležitější – to jest projednati s navrhovatelem vše, co o programu, rozsahu a vůbec povaze chystaných dějin university třeba stanoviti předem. Podání prof. Vojtíška a soudruhů nepraví v této příčině nic konkrétního, je příliš všeobecné, chtějíc patrně jen důležitou, ba dalekosáhlou otázku učiniti teprve předmětem porad a diskuse. Nenaznačuje např., kterého typu přečetných vědeckých prací o dějinách jednotlivých universit chce

se, na rozdíl od díla Tomkova,⁴ přidržeťi, ani se nezmiňuje o poměru chystaného diplomataře k trojsvazkovým, ovšem neukončeným Monumenta historica universitatis Carolo Ferdinandae Pragensis, v nichž i v podání zmíněný Liber decanorum fakulty filosofické je r. 1832 vydán tiskem.⁵ Také nesnadných otázek o poměru a souvislostech k universitě Karlo-Ferdinandově vyučovacího jazyka německého, o pravděpodobné potřebě pamatovati na eventuální spolupráci vybraných odborníků, spolupráci s autory jednotlivých oddílů v dobové periodizaci v podání Vojtiškově jmenovanými (např. spolupráci prof. Odložilíka s Bartošem pro dějinně nejvýznamnější dobu nejstarší, prof. Ryby s Odložilíkem pro dobu humanismu nebo Quido Vettera s Prokešem, jednoho nebo i více znalců věd lékařských a právních v poslední periodě s docentem Kazbundou, event[uálně] na východisko, kde by některé složité nebo nesnadné otázky řešeny byly zvláštními monografiemi) se podání navrhovatelů nedotýká, ač má v zásadě přibrání spolupracovníků na paměti. Ty a podobné úvahy se namítaly komisi v její rozpravě. I navrhovatelé jsou si zajisté vědomi, že ty a jiné důležité otázky musí býti teprve řádně projednány – v komisi při senátu, v níž jsou zastoupeni (a v níž pod tím či oním titulem musí míti, tušíme, účastenství i prof. Bartoš, byl-li mu přidělen úkol vlastně nejdůležitější), bude k tomu příležitost nejvhodnější.⁶

V Praze, dne 17. ledna 1936

Členové komise:
Prof. Dr. J. Pekař
Šimák
B. Ryba
O. Kádner

Archiv UK, fond FF UK, karton 208, inventární číslo 1443, č.j. 767/1935/36.

⁴ Václav Vladivoj Tomek, *Geschichte der Prager Universität. Zur Feier der fünfhundertjährigen Gründung derselben*, Prag 1849; Týž, *Děje university pražské*, I, Praha 1849.

⁵ *Liber decanorum Facultatis Philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585*, I–II, Pragae 1830–1832.

⁶ Autograf psaný rukou Josefa Pekaře. Poslední odstavec byl přepsán na stroji a přiložen jako výpis z usnesení fakultní komise k odpovědi rektorátu UK.